

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 36

Fylke: Hedmark.

Tilleggsspørsmålnr. *Opplødsen*

Herad: Tynset.

Emne: Helsing m v.

Bygdelag:

Oppskr. av: Iver Eide.

Gard:

(adresse): Tolga

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Sp 1

Ja, eller Nei; blir med kroppen enten antydnet med nikk eller lett hoderysten. Men det kan jo hende at man også gjør en gest med handa, især hvis dette ja eller nei skal understrekes og bety det helt avgjørende. Dette har alltid vært brukt, og kan ikke sies å være hverken nytt eller gammelt.

Sp 2:

Ikke alltid. Man har før brukt bare å helse ett "Gudag" eller lign. hvis man møtte ett ukjent menneske på veien. Nåtidags er dette mere sjelden, ja man kan si det forekommer ikke lenger. Ukjendte folk som hilser først, får alltid svar.

Sp 3:

Noen særskildt regel er ikke kjendt, men det er jo som regel så at når kjenninger møtes og treffes så kan det bli hilst på forskjellig måte - kanskje helst ved muntre tilrop o s v. Blant likemenn er det likegyldig hvem hiser først.

Sp 4:

I eldre tid, eller man kan si for 30 - 40 år siden kjendtes ikke andre hilsingsord enn dette "Gudag" eller "Gudagen" og det puusige er at i den tid var det ikke fritt for at den håndgesten som i okkupasjonstia fikk navnet "Hitlerhilsen" ble brukt her i Østerdalen. Nedskriveren av dette husker det godt fra alle bygder i nord-dalen, men gesten betydde kanskje bare: stopp ett øyeblikk, eller noe lignende. Dette var kjendte menn i mellom. Kvinner og barn brukte det jo aldri. Kvinnene hilste som regel bare med ord og ingen slags gest. Det samme gjorde barna. Men barna ble i eldre tid opplært til å hilse med bakk eller neiling på gjester som kom. Aldri ellers.

Sp 5:

Bondefolk i mellom, var det aldri skikk å ta av hatt eller lue, men dette kunne gjøres - ialfall av og til - like overfor embetsmenn.

Noen særlige storbønder eller berukseiere, har jo ikke eksistert her i nord-bygdene, og det har jo ikke på halvannet hundre år heller vært noen husmenn, slik at hele bygda var likemenn.

Det kunde jo være at man viste embetsmenn den oppmerksomhet de selv kanhende også forlangte, ved å ta av sig lua eller hatten.

Men det de samme embetsmenn aldri har forstått, det var at en slik hilsen bygdefolket i mellom, slett ikke betydde hverken særlig høflighet eller beundring og underdanighet, men kort og godt ett slags apekatteri, som man i all hemmelighet flirte av.

Selv om skikkene er endret endel nå, kan en overdrevenog underdanig hilsemåte den dag i dag bety alt annet enn høflighet her over bygdene. Man skal ikke være sikker på det.

Sp 6:

Det kunne bety det samme som når man med høyre hånd senker usedvanlig langt ned hatt eller lue om man holdt hodeplagg med begge hender. I allefall ligger det ikke noe særlig pent i det.

- En liten episode kan fortelles her:

I okkupasjonstia fikk Tynset på halsen en naziprest, stasjonert i Rendalen. Tynset-bonden

E. B. M(oen) møtte ham på veien en dag-

"Æi löt ta tå mei hatten, sa'n E B - Men når æi hadde komme ferbi, så svengte æi mei rundt å glodde ette a - Dø sammå gjor' hain -

Hain hadde fill sjett æi helste berre så som så"

Sp 7:

Nei, det kunne bli det samme, unntatt man møttes i bryllup eller gravøl. Da var det andre former.

Sp 8:

Håndhilsen bruktes - og brukes - bare når man sjelden treffes. Men da særlig små barn jo blir direkte opplært til håndhilsen, var og er det en selvfølge at man skal hilse dem særlig på denne måte.

Sp 9:

Å klappe på aksla brukes bare av klokkebytterfanter og fulle folk. Det er ikke god skikk.

Sp 10:

I den eldre tid - som altså regnes jevnt over for ett halvt hundre år siden, var det fast og god skikk å enten ta av hatt eller lue, eller stå stille og bøye hodet, som kvinnene gjorde, ved klokkeringing. Det er slutt med denne vakre skikken nå.

Sp 11:

Sp 11:

Ved likferder brukte man å stå stille ved siden av veien og blotte hodet når vogna eller sleden kjørte forbi. Det brukes nå også. Ved bryllup var det helst bare å svinge med hatt eller lue og med ett eller annet muntert tirop.

Sp 12:

Det går sagn om, at når f eks en gard lå attunder lia, slik at sola kunne være borte noen uker om vinteren, så hilste man den "Gudagen å velkommen att" den dagen den påny sendte stråler inn i stua. Ellers er ikke dyr hilst såvidt vites.

Sp13:

Noe annet enn Gudag. Gumorn og Gukveld. kjennes ikke fra før, men det er jo blitt langt annerledes nå. Det brukes dette "'mor'n" enten det er den eller den tia på døgnet.

Sp14:

I alminnelighet betraktes det ikke som riktig å si "go'morn" f eks om kvelden, men man tar det gjerne som spøk og man kan få ett svar som: "Go-natt i dag" ell. lign.

Sp 15: Ikke særskildte. (Se ovenfor)

Sp 16:

Før i tiden forekom ikke noe sånt, men nå er det jo helt snudd opp-ned, så man fester sig i grunnen ikke ved det.

Sp17:

Det var i eldre tid ikke god tone å ta Gud på navn her i Østerdalen. Man sa aldri "Guds fred" for eksempel. Men man brukte alltid "signe arbeid" "kvila" "Maten" o s v og det ble takket for ønsket.

Sp 18:

I lag, selskaper o l. sa man i eldre tid "God møt. I dag sier man: Godt møte" Det betyr det samme. (Kan noen i Instituttet si mig om dette "God møt" er en av Østerdalens levninger av oldnorsk?)

Sp 19:

Ja, det vil bli gjentatt hilsen til alle inne, akkurat som ute på tunet.

Sp 20:

Det var vel som regel da "å be ham ut" d v s på tomanns hand.

Sp 21:

Det har ikke vært brukt før de siste 20-30 år men er nå helt alminnelig og mottaes med de alm svar.

Sp 22: Se svar på 21

Sp 23:

Ja, det har vært skikk, og det er det fremdeles.

Sp 24:

I eldre tid var det i heletatt ikke alminnelig å ta av hodeplagget, selv om man var inne. Men nå er jo skikken blitt en annen og såvel små som store vet nå at dette er en uhøflighet - likeså å gå inn å ta plass før man blir bedt om det.

Sp 25:

De gamle sa: "Du må gi deg innpå", eller: "Du få sjå åt å få sitte" eller noe lignende - hvis en besøkende da var en kjenning eller nabo. Det kunne variere litt etter som hvem kom inn av døra. Var det en fremmed, tok man gjerne en stol fram og anviste med en gest å ta plass. Fant og luffere spurte ikke, de tok seg fram sjøl.

Sp 26:

Å ja, det kunne jo gjerne bli en liten spøk til kjendt folk, men det forekom ikke mot helt fremmede.

Sp 27:

Det er en nokså seiglivet skikk vi har hat her i Østerdalen med å først spørre hvem den fremmede var, før noen ting ble foretatt. En skulle nesten tru dette var noe som henger igjen fra selve sagatiden. Om det er vist eller galt, får da stå derhen. Men det er sikkert nokk, at gamle folk endog i dag gjerne spør en helt fremmed hva og hvem han er. Dette kun da hvis vedk. selv ikke sier det straks. Når så dette er overstått, blir gjesten bedt å ta plass akkurat som ellers. Viser det sig at gjesten er av hva man mener med "bra folk" blir det vist den samme gjestfrihet som ellers hører til skikk og orden.

Sp 28:

Noen avtørring av stol ell. lign. har aldri funnet sted..

Sp 29:

Innbedte gjester har alltid vært tatt i mot enten ute på gårdsplassen eller på trappen, og de hilses med håndtrykk og "velkommen til gårds".

Sp 30:

"Døkk få stå på dø væl å takk for mei" var en i eldre tid gjengs adjøtaling. Nå er det jo jargon og "slang" fra byene som rår.

Sp 31:

"Lev så vel å ha det bra" sa man gjerne - ledsaget med håndtrykk, når farvellet gjalt lang tid eller kanskje for alltid. Det har, som kjendt, vært en

31 fortsatt.

uskreven lov her i dalen at man sjelden eller aldri skal vise andre sine følelser, og derfor er det intet annet å fortelle omspørsmålene fra 31 til og med nr 43, enn at ^{noe} av hva det spørres om kan sies å være skikk - Tvertimot. vikk
Det kan bare hende den dag i dag - hvis man er ~~ikke~~ heldig - at man får se en mor gi reivungen sin ett slikt kjært tegn. Men det er sjelden det også.

Sp 44:

Helsinga "Til lykke" har vært og blir fremdeles brukt ved dåp, konfirmasjon, bryllup og på fødselsdager, men ikke ellers.

Sp 45:

Det ble i jula av de eldre sakt: "Gledelig jul", eller "Gledelig fest" - da man i tia bakover langt mere enn nå "festet" jula i gjennom. Ved de andre kirkelige høytidsdager i året kunne det bli sakt det samme.

" 46:

Ved dødsfall eller andre triste og tragiske hendelser, ble det bare helst brukt stiltiende håndslag - ingen ord. Dette var, og er, såvel medkjensle som takk, og noen annen og nyere skikk, unntatt den nye tids kondoleren, er ikke brukt.

"47:

Se ovenfor.

"48:

Dette har aldri vært brukt og har følgelig intet navn. Men det er hørt som ett sagn at i enkelte bygder brukte man å synge en for anledningen forfattet takk og avskjedssang etter at ett lik var båret ut og plasert på kjøretøyet. Det brukes ikke lenger nå.

" 49:

Det kan vel være brukt litt forskjellige måter her men den skikken som er i bruk ennå i dag, er helst å hverken hilse eller overhode snakke til folk man ikke ønsker å ha noe med. Det er i grunnen en real skikkda linjene på den måte er skarpt markert og ikke til å misforstå. En annen sak er at folk som ikke har for mye vett tar denne "avdøde" tilværelse svært ille opp. Alle er som kjendt helt uskyldig når det gjeller kald krig.

Sp 50:

Som kjendt sa n' Per Hovind på Sorknes, at "vi seier du at alle vi, nersom te dig å far din" -

Nå er vel dette kanskje litt sterkt tatt i, men det er ialfall en kjendsgjerning at "du" er ett likemanns-tegn og samtidig ett tegn på fortrolighet som vi herover gjerne anser for det gjeveste

vi kan by fram. Det er m a o. ett tegn på både høyaktelse og velvilje, men dette er det uheldigvis ikke alle som forstår og så blir aktelsen og velvilligheten degradert til noe a la bøffel.- til skade for oss som altså legger perler fram og får dem taksert - noksakt!

Sp 51:

En tiltale i tredje person, som f eks "presten mene" eller så, det kan undertiden brukes når vi er uviss på hvordan vedk. tar opp vårt "Du" Det kan anføres her, at man i Sverige kun nødtvungent bruker "Ni" men da heller titlen, og dette kan overføres på oss i dette tilfelle. Det brukes bare sjelden, men det brukes da.

En liten historie kan settes hit -til belysning av når dette brukes.

- n' Jo medhjelper i kirken fikk en søndag oppstramning av presten fordi menigheten hadde ofret så meningsløst lite penger. n' Jo krenta hart. og sa: Presten synes hain fæ ferlite ti sekken sin" -

Det kan anføres at Jo og presten var godt og gammelt kjendt, og at du var deres daglige term.

*P. 3 Aug. Opstoddening vid der
undersökelsen till i lagda.
Det kommit sedan*